

УДК 343.14

Даниленко Анастасія Володимирівна –

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

Anastasiia V. Danilenko –

candidate of juridical sciences,
associate professor of the department of criminal procedure,
Kharkiv National University of Internal Affairs
(27, prosp. L. Landau, Kharkiv, 61000, Ukraine)

Про окремі питання визначення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Стаття присвячена вивченню загального поняття предмету доказування у кримінальному провадженні. Також розглянуто спеціальний предмет доказування щодо кримінальних проваджень про застосування примусових заходів медичного характеру. Визначені конкретні обставини, які підлягають доказуванню та надана їх характеристика.

Ключові слова: предмет доказування, кримінальне провадження, неосудна особа, примусові заходи медичного характеру.

Статья посвящена изучению общего понятия предмета доказывания в уголовном производстве. Также рассмотрен специальный предмет доказывания по уголовным производствам о применении принудительных мер медицинского характера. Определены конкретные обстоятельства, которые подлежат доказыванию и предоставлена их характеристика.

Ключевые слова: предмет доказывание, уголовное производство, невменяемое лицо, принудительные меры медицинского характера.

A. V. Danilenko Some Aspects of Determining the Circumstances to Be Established during the Preliminary Investigation in the Criminal Proceedings on Application of Compulsory Medical Measures

The author of the article emphasizes that achievement of the goal of criminal procedure proof is possible only when sufficient completeness and accuracy will be installed regarding all the circumstances and facts, the totality of which forms the subject of proof. In cases of committing an illegal act by socially dangerous irresponsible person installing all circumstances of proof provided by Criminal Procedure Code creates the possibility of the court to decide on the application of compulsory medical measures to a specific person.

According to the provisions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine subject of proof in criminal proceedings establishes Art. 91, so-called “common” item of proof. However, in the criminal procedure science it is adopted to isolate “special” item of proof in certain categories of proceedings. Special items of proof are determined at the level of special rules of Criminal law, which set out specific legal features of committed criminal offenses and regulations of Art. 91 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and certain chapters of the Criminal Procedure Code of Ukraine, that regulate the so-called special proceedings.

The author of the article emphasizes that clarification of the circumstances according to Art. 505 of the Criminal Procedure Code of Ukraine during criminal proceedings for the application of compulsory medical measures is necessary for the correct application of the law on insane persons and therefore respect their rights and interests. The activities of the investigator shall comply with the established law in order to carry out the collection of evidence during the preliminary investigation, which will be the basis for the court to make legal and fair decision.

Keywords: *subject of proof, criminal proceedings, irresponsible person compulsory measures of a medical nature.*

Постановка проблеми. Досягнення мети кримінального процесуального доказування можливе лише тоді, коли з достатньою повнотою й достовірністю будуть установлені всі обставини й факти, сукупність яких утворює предмет доказування. У випадках скоєння суспільно небезпечного діяння неосудною особою встановлення всіх, передбачених КПК, обставин, доказування які є обов'язковими створює можливість суду вирішити питання про застосування до особи конкретного примусового заходу медичного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру присвячена значна кількість досліджень. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені-процесуалісти, як В.Д. Арсен'єв, В.П. Гмирко, Г.Ф. Горський, Ю.М. Грошевий, Є.Г. Коваленко, Л.Д. Кокорев, Л.М. Лобойко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, Ю.К. Орлов, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, Д.Б. Сергеева, Р.Д. Рахунов, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, С.А. Шейфер, М.Є. Шумило, та інші вчені-процесуалісти.

Невирішені раніше проблеми. Беззаперечно, вищезазначені автори зробили суттєвий внесок у дослідження предмету доказування у кримінальному провадженні. Проте, з урахуванням особливостей предмету доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного характеру, окремі питання потребують додаткового вивчення, з метою використання отриманих результатів в практичній діяльності правоохоронних органів.

Метою цієї статті є вивчення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Виклад основного матеріалу. Отже, на думку В. О. Попелюшко предмет доказування є системною сукупністю фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально-правове й процесуальне значення і знання про які є необхідними і достатніми фактичними підставами для вирішення кримінальних справ

остаточно і по суті [1, с. 48]. М. М. Михеєнко, зазначивши, що предмет доказування являє собою узагальнене відображення об'єкта кримінально-процесуального пізнання, що здійснюється через судові докази, предметом доказування визначив певну сукупність передбачених кримінально-процесуальним законом обставин, встановлення яких потрібне для вирішення заяв і повідомлень про злочини, кримінальної справи і цілому або судової справи в стадії виконання вироку, а також для прийняття процесуальних профілактичних заходів у справі [2, с. 98—99]. А. С. Кобліков вважає, що предмет доказування — це «сукупність істотних для справи обставин, які повинні бути встановлені в процесі доказування у кримінальній справі в інтересах її правильного вирішення» [3, с. 13]. На переконання С. М. Стахівського предмет доказування — це передбачена законом сукупність обставин, які підлягають обов'язковому встановленню у кожній кримінальній справі з метою її правильного вирішення [4, 32].

Відповідно до положень чинного КПК України предмет доказування у кримінальному провадженні закріплюється у ст. 91, це так званий «загальний» предмет доказування.

Окремі вчені, зокрема В. Вапнярчук виокремлює «спеціальний» предмет доказування і визначає його як певну частину суспільних відносин з приводу обставин вчинення кримінальних правопорушень, характер яких залежить від певного провадження. Спеціальний предмет доказування визначається на рівні норм Особливої частини кримінального закону, в яких сформульовані конкретні юридичні ознаки вчинених кримінальних правопорушень та норм ст. 91 КПК і окремих глав КПК України, які регламентують порядок так званих особливих проваджень (зокрема, ст. 485 КПК у провадженнях щодо неповнолітніх та ст. 505 КПК у провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного характеру) [5, 32].

За своєю сутністю обставини, зазначені у статтях 485 та 505 КПК України, є такими, що деталізують, конкретизують вимоги «загального» предмета доказування. Слід

погодитись із С. А. Шейфером, який вважає, що вищезазначені норми визначають не окремі та самостійні предмети доказування, а модифікації загального предмета доказування стосовно особи, яка вчинила правопорушення [6, с. 83]

Отже, під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру мають бути всебічно, повно і об'єктивно встановлені такі обставини, як:

1) час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення;

При доказуванні обставин, які утворюють подію злочину чи суспільно небезпечного діяння особа, що проводить досудове розслідування, належить встановлювати елементи об'єктивної сторони складу злочину, що відбуваються у певному місці, часі та певним способом. Перелік таких ознак визначається відповідною нормою закону про кримінальну відповідальність, що визнає злочином конкретне суспільно небезпечне діяння. Спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення є комплексом дій з підготовки, вчинення та приховування, що здійснюється в певній послідовності та призводить до певного злочинного наслідку.

2) вчинення цього суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення цією особою;

Враховуючи, що особа, яка винила суспільно небезпечне діяння на момент його вчинення знаходилась у неосудному стані, тобто не могла усвідомлювати свої дії та керувати ними, дана особа кримінальну відповідальність за вчинене нею діяння нести не може, отже не є суб'єктом злочину. Разом з тим, слід обов'язково встановити, що суспільно небезпечне діяння було вчинено саме цією особою, для того щоб суд мав можливість за необхідності застосувати примусові заходи медичного характеру. Якщо ж особа на момент вчинення кримінального правопорушення була осудною, а вже під час досудового розслідування захворіла на психічну хворобу, встановлення факту вчинення нею цього кримінального правопорушення надасть змогу в подальшому, після проходження даною особою примусового лікування, притягнути її до кримінальної відповідальності.

3) наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи на час досудового розслідування;

Наявність у особи психічного розладу в минулому є підставою припустити, що на момент вчинення суспільно небезпечного діяння особа перебувала у такому стані коли не усвідомлювала свої дії та не могла ними керувати. Тому для встановлення цієї обставини слід звернутись із відповідним запитом до психоневрологічного диспансеру за місцем проживання особи та до лікувального закладу, якщо особа раніше проходила лікування у зв'язку із розладом психічної діяльності чи психічною хворобою. Ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи на час досудового розслідування встановлюється лікарями шляхом проведення судово-психіатричної експертизи.

4) поведінка особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення і після нього;

Дані обставини можна встановити шляхом проведення допиту близьких та родичів особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння або кримінальне правопорушення. Крім того, слід враховувати що потерпілий, а також свідки вчинення кримінального правопорушення можуть надати інформацію щодо дій особи, щодо якої проводиться кримінальне провадження.

5) небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою;

Небезпечність особи для самої себе та інших осіб обумовлюється психічним розладом, який має дана особа, чи психічною хворобою, на яку вона страждає, та може бути встановлена виключно шляхом проведення судово-психіатричної експертизи.

6) характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням або кримінальним правопорушенням.

У даній категорії кримінальних проваджень доказуванню підлягають обставини, які характеризують наслідки діяння неосудної особи (характер і розмір збитку, заподіяного суспільно небезпечним діянням, а також розміри витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння). Встановлення характеру і розміру заподіяної шкоди передбачає з'ясування характеру і розміру матеріальної, фізичної та моральної шкоди. При цьому розмір матеріальної шкоди можна встановити шляхом призначення товарознавчої експертизи. Відшкодування збитків у провадженнях даної категорії має певну специфіку. Адже, особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, за наявності у неї майна, може нести матеріальну відповідальність за рахунок цього майна. Якщо ж у неосудної особи майна немає, то матеріальну відповідальність за заподіяну її діями шкоду повинні нести інші особи, на яких за законом ця відповідальність покладається (батьки, опікуни, піклувальники тощо).

Необхідність доказування зазначених обставин виникає з моменту встановлення під час досудового розслідування підстав для

здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру і слідчим або прокурором буде прийнята постанова про зміну порядку досудового розслідування.

Висновки. Отже, за результатами дослідження можна зробити висновки, загальний предмет доказування у кримінальному провадженні конкретизується у ст. 505 КПК України, щодо провадження із застосування примусових заходів медичного характеру. З'ясування обставин, передбачених ст. 505 КПК України, є необхідним для правильного застосування закону щодо неосудної особи, а отже і дотримання її прав та законних інтересів. Слідчий зобов'язаний повному обсязі та відповідно до встановленого у законі порядку проводити збирання доказів під час досудового розслідування, що стане підвалинами ухвалення судом законного і справедливого рішення.

Список використаних джерел:

1. Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти) : монографія / В. О. Попелюшко. — Острого : Нац. ун-т «Острозька академія», 2001. — 194 с.
2. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М. М. Михеенко. — К. : Вища школа, 1984. — 133 с.
3. Кобликов А. С. Законодательство об уголовном судопроизводстве и понятия теории доказательств / А. С. Кобликов // Актуальные проблемы доказывания в советском уголовном процессе : тезисы выступлений на теоретическом семинаре. — М. : ВНИИ МВД СССР, 1981. — С. 12—15.
4. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / С. М. Стахівський. — К. : Нац. академія внутр. справ України, 2005. — 272 с.
5. Вапнярчук В. Загальна характеристика предмета кримінально-процесуального доказування / В. Вапнярчук // Вісник Національної академії правових наук України. — № 3 (74). — 2013. — С. 238-248.
6. Шейфер С. А. Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования / С. А. Шейфер. — М. : Норма, 2008. — 240 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

References

1. V. O. Popeliushko, Predmet dokazuvannia v kryriminalnomu protsesi (kryriminalno-protsesualni ta kryriminalno-pravovi aspekty) : monohrafiia / V. O. Popeliushko. — Ostroh : Nats. un-t "Ostrozka akademiia," 2011. — 194 p.

2. M. M. Mikheenko, Dokazyvanie v sovetskom ugovnom sudoproizvodstve / M. M. Mikheenko. – K. : Vyshcha shkola, 1984. – 133 p.
3. A. S. Koblikov, Zakonodatelstvo ob ugovnom sudoproizvodstve i poniatia teorii dokazatelstv / A. S. Koblikov // Aktualnye problemy dokazyvaniia v sovetskom ugovnom protsesse : tezisy vystuplenii na teoreticheskom seminare. – M. : VNII MVD SSSR, 1981. – Pp. 12-15.
4. S. M. Stakhivskiy, Teoriia i praktyka kryminalno-protsesualnoho dokazuvannia : monohrafiia / S. M. Stakhivskiy. – K. : Nats. akademiia vnutr. sprav Ukrainy, 2005. – 272 p.
5. V. Vapniarchuk, Zahalna kharakterystyka predmeta kryminalno-protsesualnoho dokazuvannia / V. Vapniarchuk // Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. – No. 3 (74). – Pp. 238-248.
6. S. A. Sheifer, Dokazatelstva i dokazyvanie po ugovnym delam: problemy teorii i pravovogo regulirovaniia / S. A. Sheifer. – M. : Norma, 2008. – 240 p.
7. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 No. 4651-17 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.